

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประจำโดย แบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จำแนกตามหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตามลำดับดังนี้คือ

- 1) ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ
- 2) ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์
- 3) การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

1. ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก

ความสามารถทางศิลปะของเด็ก เป็นการแสดงออกทางศิลปะอย่างหนึ่งตามความแตกต่างระหว่างบุคคลที่สามารถส่งเสริมให้เจริญงอกงามได้ตามวัย นักการศึกษาทางศิลปศึกษาได้ให้ความสำคัญหมายของความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะไว้ต่าง ๆ ซึ่งนำมาประมวลได้ดังนี้

ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กแต่ละคนเพราะเด็กจะมีโอกาสได้ผ่อนคลายอารมณ์ตั้งเครียด ความกลัว ความโกรธ ฯลฯ ออกมาเป็นรูปร่างต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ซึ่งจะทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองและมีพัฒนาการทั้งทางกายทางจิตใจ ทางสังคม และทางสติปัญญาที่เป็นไปตามวัย

(Boyston 1954: 30-32; de Francesco 1958: 20)

ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เป็นการแสดงออกตามความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งมีการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ ความชื่นชอบ และจุดมุ่งหมายต่างกัน จึงมีผลทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน แล้วเลือกและตัดสินใจแสดงออกมาเป็นรูปทรงรูปร่าง สี การจัดองค์ประกอบ ที่ไม่ซ้ำแบบใครเพื่อจะสื่อสารกับผู้อื่น (Blanche 1959: 14, 1969: 40, 135; de Francesco 1958: 135)

ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เป็นการผสมผสานประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้จากการเรียนรู้ แล้วตัดสินใจเลือกประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับตน แสดงออกมาเป็นรูปร่างต่าง ๆ ตามความพึงพอใจและวุฒิภาวะของเด็ก การแสดงออกทางศิลปะนอกจากจะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะแล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกที่จะส่งเสริมหรือสกัดกั้นความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เช่น เสรีภาพในการแสดงออก ประสบการณ์และความรู้ที่แตกต่างกัน การตัดสินใจในการทำงาน การเลือกเครื่องมือ การออกแบบ การจัดระบบความคิดที่จะผลิตผลงาน (Lowenfeld 1957: 15, 19, 22, 189, 363)

ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ เป็นความสามารถอย่างหนึ่งของเด็กที่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ช่วงเวลา และจุดประสงค์ของงานสร้างสรรค์งานศิลปะ ตลอดจนเทคนิคและสื่อที่นำมาใช้ตามจุดมุ่งหมายของศิลปิน นอกจากนี้การแสดงออกทางศิลปะยังขึ้นอยู่กับการรับรู้ ความคิด จินตนาการ การใช้ทักษะของกล้ามเนื้อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Munro 1956: 58-59)

จากแนวความคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมา จึงอาจสรุปได้ว่า ความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะเป็นการสั่งสมประสบการณ์ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล แล้วใช้สื่อและเทคนิคต่าง ๆ ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และจินตนาการ ของตนออกมาเป็นผลงานที่มีรูปแบบต่าง ๆ เพื่อการสื่อสารกับผู้อื่น

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

โลเวนเฟลด์ เป็นนักการศึกษาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทางการศึกษา จากการยึดเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง (subject matter-centered) มาสู่ยุคที่คำนึงถึงผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน (the whole individual) กล่าวคือ แทนที่จะเน้นเฉพาะความรู้ (knowledge) สิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ การเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งรวมถึงการรับรู้ ความเจริญทางจิตใจและการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งความเจริญเติบโตต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

แนวคิดหลักอีกประการหนึ่งของโลเวนเฟลด์คือ การให้ความสำคัญกับความคิดสร้างสรรค์ คือ ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างสติปัญญาและอารมณ์ของผู้เรียน ความสำคัญดังกล่าวนี้หมายถึง การศึกษาในมุมมองกว้างและโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านศิลปศึกษา

ในส่วนของศิลปศึกษานั้น โลเวนเฟลด์ได้เน้นถึงการให้ความสำคัญที่ชัดเจน โดยการเปรียบเทียบกับความหมายทางศิลปกรรม (Fine Arts) ซึ่งมีการเน้นที่ต่างกัน กล่าวคือ ศิลปศึกษา

นั้นเน้นที่ผลของกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลและการรับรู้ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ (aesthetic experience) ส่วนศิลปะกรรมนั้นมุ่งเน้นผลงานที่สุนทรีย (aesthetic product) และบทบาทของศิลปะในโรงเรียนระดับประถมศึกษาชั้นนั้น ศิลปะควรเป็นการแสดงออกและเป็นสื่อกลางที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงตนเองให้พัฒนาขึ้น

ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในศิลปะศึกษานั้น โลเวนเฟลด์คิดว่าควรบูรณาการเข้าด้วยกัน เป็นประสบการณ์ความคิดสร้างสรรค์ (creative experience) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภทคือ 1) ประสบการณ์ด้านอารมณ์ (emotional experience) 2) ประสบการณ์ด้านสติปัญญา (intellectual experience) 3) ประสบการณ์ด้านการรับรู้ (perceptual experience) และ 4) ประสบการณ์ด้านสุนทรียศาสตร์ (aesthetic experience)

การผสมผสานประสบการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาติดตามพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามในการศึกษาพัฒนาการของผู้เรียนนั้นต้องคำนึงถึงผู้เรียนทุก ๆ ด้าน (the whole child) ด้วย ในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการของโลเวนเฟลด์ นอกเหนือจากพัฒนาการซึ่งเกิดจากประสบการณ์ 4 ประเภทดังกล่าวข้างต้นแล้ว โลเวนเฟลด์ยังคำนึงถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ อีกซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการด้านร่างกาย (physical growth) พัฒนาการด้านสังคม (social growth) และพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ (creative growth) และจากการวางพื้นฐานพัฒนาการด้านต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นแนวทางในการพิจารณาเทคนิค (technique) เรื่องราว (topic) และสื่อการเรียนศิลปะ (art material) เพื่อความเหมาะสมกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และทางสมอง (Lowenfeld 1957: 15,37,56-59)

ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะเป็นทฤษฎีที่โลเวนเฟลด์ให้ความสำคัญแก่การแสดงออกตามความคิดและความรู้สึกของเด็กตามความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งพัฒนาขึ้นตามวัยและวุฒิภาวะ ซึ่งโลเวนเฟลด์แบ่งขั้นพัฒนาการทางศิลปะออกเป็น 6 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) หมายถึงขั้นของเด็กอายุประมาณ 2-4 ปี นับว่าเป็นขั้นพัฒนาการตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับแบบแผนการเรียนรู้ เจตคติ และการสัมผัสด้วยตนเอง การแสดงออกทางศิลปะเริ่มครั้งแรกเมื่ออายุ 18 เดือน ถึง 4 ปี โดยการเริ่มขีดเครื่องหมายต่าง ๆ ลงบนกระดาษอย่างไร้จุดหมาย ในช่วงนี้การแสดงออกดำเนินไปตามพัฒนาการทางกาย กล้ามเนื้อและสายตา ระยะแรก ๆ เด็กยังไม่วาดรูปต่าง ๆ แต่จะขีดเขียนเป็นเส้น

ต่าง ๆ ลงในกระดาษหรือพื้นที่ต่าง ๆ การขีดเขียนยังคงดำเนินต่อไปจนกระทั่งสามขวบ การควบคุมการเคลื่อนไหว ช่วง 6 เดือนหลังจากนั้น การขีดเขียนจะมีลักษณะซ้ำ ๆ แบบเดิมและระยะนี้เด็กมีความเจริญทางกายรวดเร็วมาก การขีดเขียนยังคงดำเนินไปเพื่อความสนุกสนาน ตอนท้าย ๆ ของพัฒนาการขั้นนี้เด็กเริ่มมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรอยขีดเขียนและเริ่มพูดแสดงความคิดเห็นออกมาเป็นข้อสิ่งต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในขั้นขีดเขียนนี้ยังไม่มีการใช้ขี้อางไฟ แต่มักจะขีดเขียนกระจายทั่วไปในกระดาษ ส่วนการใช้สีเป็นไปเพื่อความสนุกสนานและแสดงออกตามประสพ ธรรมชาติและ การปรับตัวของเด็ก โดยจะใช้สีอบอุ่นแสดงอารมณ์ที่อบอุ่นและเป็นอิสระ เช่น ใช้สีฟ้าแสดงถึงการควบคุมพฤติกรรมและใช้สีดำแสดงอารมณ์ที่ไม่อบอุ่น นอกจากนี้ยังมีการใช้สีตามตำแหน่งที่บรรจุในกล่องและจะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้สีตอนท้าย ๆ ของพัฒนาการ ในวัยนี้ยังไม่มีการออกแบบ (Lowenfeld 1957: 86-95; 1982: 169-201)

ขั้นที่ 2 ขั้นก่อนเขียนภาพอย่างเป็นเรื่องราว (The Preschematic Stage)

หมายถึงขั้นของเด็กอายุประมาณ 4-7 ปี ซึ่งเริ่มเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาลและชั้นประถมศึกษา เด็กเริ่มค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการขีดเขียนและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ก่อนการวาดสัญลักษณ์แน่นอน จะมีการเขียนรูปร่างนั้น ๆ คล้ายคลึงกันหลาย ๆ ครั้ง ภาพวาดของเด็กในวัยนี้เริ่มมีความสำคัญต่อผู้ใหญ่ เพราะเริ่มปรากฏเป็นรูปร่างที่เข้าใจได้ว่ามีความสัมพันธ์กับสิ่งใด ลักษณะการวาดที่สำคัญในวัยนี้คือการใช้รูปร่างเรขาคณิตอย่างง่าย ๆ ประกอบกันเป็นรูปร่างทั่วไป แต่สัดส่วนยังไม่ถูกต้องและเหมือนจริง สัญลักษณ์ที่นิยมวาดครั้งแรกคือรูปร่างคน โดยมีศีรษะเป็นลักษณะกลม ๆ แขนขาจะเป็นเส้นตรง ๆ และยังไม่รู้หลักการลอกเลียนแบบวัตถุต่าง ๆ การวาดภาพคนจึงเป็นไปตามความคิดไม่ใช่ตามที่สายตามองเห็น และจะวาดอวัยวะส่วนที่มีความสำคัญต่อประสบการณ์และอารมณ์ เช่น ภาพวาดแม่กำลังอุ้มตนโดยวาดมือของแม่ใหญ่เกินความจริง เพื่อสื่อความหมายถึงความอบอุ่นเมื่ออยู่ในอ้อมอกของแม่ การใช้ขี้อางไฟจะมีลักษณะ 2 มิติ โดยวาดวัตถุต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไป ทั้งข้างบน ข้างล่าง หรือข้าง ๆ และไม่สามารควาดสิ่งต่าง ๆ ให้มีความสัมพันธ์กันได้ แฮร์ริส (Harris, cited by Lowenfeld 1982: 211) กล่าวว่าเด็กยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางของสิ่งต่าง ๆ จึงเรียกขั้นนี้ว่าขั้นการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric)

จากการศึกษาของคาลยัน มาซีห์ (Kalyan-Masih, cited by Lowenfeld 1982: 213)

ซึ่งศึกษา เรื่องการวาดวัตถุเหลือมสัมพันธ์กันของเด็กที่มีอายุอยู่ในพัฒนาการขั้นนี้คืออายุ 4-7 ปี จำนวน

98 คน โดยให้วาดภาพคน มีต้นไม้อยู่หลังบ้านปรากฏว่า พวกเขาไม่สามารถวาดภาพตามที่มีมองเห็นได้ เด็กในกลุ่มอายุ 4 ปียังคงขีดเขียน ส่วนกลุ่มอายุ 5 ปีวาดบ้านและต้นไม้อยู่ด้านข้าง และกลุ่มอายุ 6 ปี วาดต้นไม้อยู่ส่วนบนของบ้าน และวาดบ้านอยู่ส่วนล่างหรือวาดบ้านด้านหนึ่งและต้นไม้อยู่อีกด้านหนึ่ง

การใช้สียังคงไม่คำนึงถึงสีตามธรรมชาติ จากการศึกษาของลอว์เลอร์และลอว์เลอร์ (Lawler and Lawler, cited by Lowenfeld 1982: 208) เกี่ยวกับการใช้สีของเด็ก พบว่า ในทางจิตวิทยาเด็กอายุ 4 ปี มีวิธีการเลือกใช้สีที่สีกิ่งตามความชอบและความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อแสดงสิ่งที่มีความสำคัญต่ออารมณ์ของเด็ก และจะเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมากถ้าจะตีความการใช้สีเหล่านั้น เช่น การใช้สีเหลือง เพื่อแสดงความสุข ถ้าเป็นเรื่องเศร้าจะใช้สีน้ำตาล การที่เด็กเลือกใช้สีแบบนี้บ่งว่าเป็นเรื่องที่แปลกและมีเหตุผลอื่น ๆ อีก (Lowenfeld 1957: 108-129; 1982: 203-233)

ขั้นที่ 3 ขั้นการเขียนภาพอย่างมีความหมาย (The Schematic Stage) ขั้นนี้เป็นขั้นของเด็กอายุประมาณ 7-9 ปี ในช่วงนี้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น จะวาดสิ่งต่าง ๆ เป็นรูปร่างที่แน่นอนตามแบบแผนเฉพาะตัวของแต่ละคนและมีความสัมพันธ์กับความรู้สึก อารมณ์และความคิดของเด็ก และจะวาดเฉพาะสิ่งที่มีความสำคัญต่อเขา มีการใช้เส้นเรขาคณิตแบบต่าง ๆ ประกอบเป็นรูปร่างคนและมีการวาดรายละเอียดของอวัยวะต่าง ๆ เช่น จมูก คอ หู ฝ่ามือ ฯลฯ เมื่อเด็กอายุ 7 ปี จะวาดเสื้อผ้าแทนร่างกายของคน แต่ยังไม่วาดท่าทางหรือการกระทำไม่ได้แต่จะวาดคนยืนหน้าตรงเท่านั้น เมื่อพิจารณาการใช้ช่องไฟ ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ เช่น ต้นไม้อยู่บนพื้นดิน สิ่งต่าง ๆ อยู่บนพื้นดิน ซึ่งเรียกว่าการเขียนภาพบนเส้นฐาน (base line) เป็นการบ่งชี้ว่าเด็กเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีความคิดรวบยอดเรื่องภาพ 3 มิติ ภาพวาดจะมีลักษณะ 2 มิติ คือมีเฉพาะความกว้างและความยาว การใช้สี เริ่มมีความสัมพันธ์กับวัตถุ สีของต้นไม้จะมีสีเขียวทอ้งฟ้ามีสีฟ้า ฯลฯ และจะใช้สีสัมพันธ์กับประสบการณ์ครั้งแรกของเด็กที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ และมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ มีการใช้สีอ่อนแก่เพียงเล็กน้อย เด็กจะวาดสิ่งต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กันแต่ยังไม่รู้จักการออกแบบ

ลักษณะการวาดภาพของเด็กในวัยนี้ ที่มักจะพบอีกคือการเขียนภาพแบบพับกลาง (folding over) ลักษณะของภาพวาดคล้ายกับพับกระดาษเป็นช่องตอนและใช้เส้นรอยพับเป็นเส้นกั้นกลาง รูปที่เขียนจะตั้งฉากกับเส้นฐาน เส้นบนและมีลักษณะหัวตั้ง แต่สิ่งที่เด็กวาดลงบนเส้นฐาน เส้นล่างจะมีลักษณะหัวกลับ การเขียนภาพแบบพับกลางนี้เพราะเด็กเห็นความสำคัญของตนเอง จึงเขียนภาพโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและวาดสิ่งต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กับตน (egocentric) ลักษณะอีกแบบหนึ่งคือการใช้วงกลมเป็นเส้นฐานและวาดรูปต่าง ๆ หนึ่งด้านบนยื่นออกไปจากรัศมี นอกจากนี้ยังมีการเขียนภาพแบบเอกซเรย์ (x-ray picture) เป็นภาพที่แสดงให้เห็นว่าผู้วาดมีปฏิกริยาต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายนอก ภายใน ตามความต้องการทางอารมณ์และความรู้ของตนเอง มากกว่าจะวาดให้เหมือนจริงตามธรรมชาติ เด็กต้องการแสดงสิ่งต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในตามที่ตนคิดว่าจะต้องมีอยู่ในภาพ ฉะนั้นเขาจึงพยายามวาดสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดโดยไม่คำนึงถึงภาพที่เป็นจริง นับว่าเป็นความละเอียดละออและความสมบูรณ์ในการออกแบบด้วยตนเองตามธรรมชาติ (Lowenfeld 1957: 133-170, 1982: 235-277.)

ขั้นที่ 4 ขั้นรวมกลุ่ม (The Gang Age) เป็นขั้นของเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 9-12 ปี ในวัยนี้เริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เด็กชายและหญิงเป็นปฏิภักษ์กันและเริ่มเป็นอิสระจากการปกครองของผู้ใหญ่ การแสดงออกทางศิลปะจะเปลี่ยนจากการวาดวัตถุต่าง ๆ มาเป็นการวาดที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ การวาดรูปร่างคนเริ่มเหมือนจริงมากขึ้น แต่ยังไม่วาดภาพตามที่มองเห็น รูปคนเริ่มแสดงความแตกต่างระหว่างเพศ โดยมีผู้ชายสวมกางเกงและผู้หญิงสวมกระโปรง เครื่องแต่งกายจะมีรอยพับรอยยับ หรือลวดลายตามริมและขอบภาพคนมีลักษณะแข็งกระด้างไม่แสดงอาการเคลื่อนไหว เพราะเด็กไม่รู้สึกการสังเกตรายละเอียด มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้เส้นฐานมาเป็นเส้นพื้นราบ (the plane) ที่แสดงถึงการใช้ช่องไฟที่เหมือนจริงมากขึ้น เด็กจะเปลี่ยนแปลงการวาดภาพโดยมีต้นไม้อื่นๆ มาจากพื้นดิน ท้องฟ้าแผ่ลงมาถึงข้างล่างแต่เด็กยังไม่มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความรู้สึกและวาดต้นไม้ให้ปกคลุมขึ้นไปบนท้องฟ้าแสดงให้เห็นว่าเด็กเริ่มเข้าใจความสัมพันธ์กันของวัตถุ และจะพัฒนาไปสู่การวาดภาพ 3 มิติ เมื่อพิจารณาถึงการใช้อ็องไฟจะพบว่ายังคงยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของสิ่งต่าง ๆ ยังไม่มีการใช้เส้นระดับและการสักระยะวัตถุต่าง ๆ ยังไม่สัมพันธ์กัน เด็กเริ่มใช้สีสัมพันธ์กับสีของวัตถุมากขึ้นแต่ยังไม่มีความพร้อมเกี่ยวกับการใช้สีจากผลกระทบของบรรยากาศ เช่น การใช้สีตาม

ระยะใกล้ ไกล สีนที่มืดและสว่าง ฯลฯ ในช่วงนี้เริ่มมีการออกแบบเครื่องแต่งกายและวัสดุ เครื่องใช้บางอย่างแต่ยังไม่เข้าใจการออกแบบที่แท้จริง (Lowenfeld 1957: 182-215; 1982: 279-313)

ขั้นที่ 5 ขั้นของการเขียนภาพเลียนธรรมชาติ (The Pseudo Naturalistic Stage) เป็นขั้นของเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 12-14 ปี ขั้นนี้เป็นช่วงของเด็กที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายและความคิดรวบยอดหลายประการ การแสดงออกของเด็กเริ่มเหมือนจริงมากขึ้น ขั้นนี้เป็นช่วงที่เด็กจะมีความคิดรวบยอด 2 แบบคือ พวกที่มีความคิดรวบยอดทางสัญประสาท (visually minded) และพวกที่แสดงออกตามอารมณ์และประสบการณ์ (non-visually minded) พวกนี้จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกันไป เฉพาะคน เด็กหญิง เริ่มมีความสนใจการวาดรูปร่างคนที่แสดงความแตกต่างระหว่างเพศก่อนเด็กชาย การวาดภาพคนจะเหมือนจริงมากขึ้น เช่น ทำนั่ง ยืน ฯลฯ มีรอยย่น รอยพับตามแสงเงาและท่าทาง แสดงขนาดของวัตถุตามระยะใกล้ ไกล เด็กชายมักจะสนใจในกิจกรรมกีฬา และมักจะวาดรูปการ์ตูนล้อเพื่อน ๆ และครูแต่เด็กยังไม่พร้อมในการวาดรูปตนเอง การวาดภาพคนของพวกที่มีการรับรู้ทางสัญประสาทจะแสดงรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ตามผลกระทบของบรรยากาศ ส่วนพวกหลังจะสนใจเฉพาะรายละเอียดที่มีความสัมพันธ์กับอารมณ์และประสบการณ์ พวกที่มีการรับรู้ทางสัญประสาทจะวาดภาพแสดงระยะใกล้ ไกล และเริ่มเข้าใจช่องไฟ 3 มิติ ส่วนพวกหลังจะกลับไปสนใจการใช้เส้นฐานอีก แต่มีพัฒนาการมากกว่าขั้นก่อน และวาดสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับอารมณ์และยึดตนเองเป็นหลัก การใช้สีของพวกที่มีการรับรู้ทางสัญประสาท จะใช้สีแสดงระยะใกล้ ไกล ฯลฯ ส่วนพวกหลังจะใช้สีแสดงความรู้สึกและประสบการณ์ การออกแบบของพวกเขาจะออกแบบให้มีความสวยงามตามหลักสุนทรียภาพ ส่วนพวกหลังจะออกแบบให้มีความละเอียดในส่วนที่มีความสำคัญต่อเขา แต่ทั้งสองกลุ่มก็ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบที่แท้จริง (Lowenfeld, 1957: 216-255; 1982-315-352)

ขั้นที่ 6 ขั้นการตัดสินใจ (The Period of Decision) ขั้นนี้เป็นช่วงที่เด็กมีอายุประมาณ 14-17 ปี การแสดงออกทางศิลปะของเด็กในวัยนี้จะแสดงออกด้วยตนเองอย่างมีจุดมุ่งหมายและมีความพยายามในการพัฒนาทักษะเพื่อผลิตผลงานตามความสามารถของตน ศิลปะของเด็กในวัยนี้เป็นสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวของเด็ก ในช่วงนี้เด็กเป็นอิสระจากผู้ใหญ่และเริ่มมีความรักเพศตรงข้าม การวาดภาพคนมีความใกล้เคียงกับธรรมชาติและแสดงการกระทำ เลื่อนผ้า มีรอยพับ รอยย่นขณะกำลังเคลื่อนไหวได้เหมือนจริง พวกที่มีการรับรู้ทางสัญประสาทจะวาดรูปร่าง

คนให้มีสัดส่วนที่ถูกต้องมากขึ้นและมีแฉ่งเงา ส่วนพวกที่แฉ่งออกตามอารมณ์จะแฉ่งออกตามความประทับใจที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ พวกแรกจะเริ่มใช้ย้งองไฟตามการมอง (perspective) และจะวาดขนาดของวัตถุให้เล็กลงตามระยะ ส่วนพวกหลังยังคงแฉ่งออกโดยการย้งเส้นฐาน การย้งสีในพวกแรกจะมีการย้งสีตามผลกระทบของบรรยากาศและมีกรย้งสีอ่อนแก่ ส่วนพวกหลังจะย้งสีตามความสัมพันธ์กับอารมณ์ การออกแบบของพวกแรกจะเป็นไปตามหลักสุนทรียภาพ ความสมดุลและท่วงท่ามอง (rhythm) พวกหลังจะออกแบบนามธรรม (abstract) ทั้งสองพวกจะออกแบบหน้าที่ของเครื่องใช้ต่าง ๆ ทางอุตสาหกรรมได้ (Lowenfeld 1957:256-276,1982:353-387)

ในส่วนของการประเมินผล โลเวนเฟลด์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการประเมินผลด้านความงอกงามทางศิลปะของเด็กที่มีความสัมพันธ์กับจิตใจ อารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือเป็นการประเมินผลแบบอัตนัย (Subjective evaluation) และการประเมินผลแบบปรนัย (Objective evaluation) หรือการประเมินผลงาน (Product) ของเด็ก จุดมุ่งหมายของการประเมินผลทั้งสองประการเพื่อให้ครูได้ย้งรู้ในความงอกงามทางศิลปะของเด็ก มิใช่เป็นการประเมินผลเพื่อหาจุดอ่อนหรือตัดสินผลงานและทักษะอื่น ๆ เป็นต้น เขาย้งว่าการประเมินผลควรกระทำด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้เด็กมีความเชื่อมั่นในการแฉ่งออกอย่างสร้างสรรค์ด้วยตนเอง

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการประเมินผลผลงาน (product) ของเด็กหรือการประเมินผลแบบปรนัย (Objective evaluation)

การประเมินผลแบบปรนัยนั้นเป็นการประเมินผลเฉพาะผลงานที่สำเร็จของเด็ก มิจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้เด็กพัฒนาการแฉ่งออกทางศิลปะในแนวทางที่พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้ก้าวหน้าต่อไป การประเมินผลแบบนี้ควรกระทำต่อเมื่อได้มีการประเมินผลแบบอัตนัยแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญในการประเมินผลแบบปรนัยคือ 1) การประเมินผลความงอกงามตามขั้นพัฒนาการ (the stage of development) 2) การประเมินผลเทคนิคและทักษะ (technique and skill) 3) การประเมินผลการจัดรวบรวมขึ้นเป็นผลงาน (the organization of the work)

การประเมินผลโดยพิจารณาจากขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก แต่ละวัยโดยการประเมินผลจากความงอกงามขั้นใดขั้นหนึ่งโดยการเปรียบเทียบกับพัฒนาการทั่วไปของเด็กตามอายุปฏิทิน การประเมินผลผลงานของเด็กต้องคำนึงถึงว่าเป็นเพียงการแนะนำแนวทางให้เขาได้พัฒนาการแฉ่งออกทาง

ศิลปะให้ก้าวหน้าต่อไป มิใช่เป็นการจำแนกหรือจัดระดับเด็ก แต่อย่างไรก็ตาม ครูต้องประเมินผล ด้วยความระมัดระวังและยืดหยุ่นตามความงอกงามที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย ลักษณะที่ ประเมินผลในชั้นพัฒนาการต่าง ๆ จะพิจารณาเกี่ยวกับการวาดรูปคน การใช้อ็องโฟที่สัมพันธ์กับประลบ การเขียนนอก การใช้สี

การประเมินเทคนิคและทักษะ โดยพิจารณาว่าเทคนิคนั้นเหมาะกับการแสดงออกของเด็ก แต่ละวัยและเทคนิคที่เด็กใช้ควรส่งเสริมการทำงานอย่างสร้างสรรค์ด้วยความต้องการของเด็กเอง ประการสุดท้ายสุดที่ควรพิจารณาคือความพยายามเพื่อจะทำงานให้สำเร็จ

การสำรวจรวบรวมชิ้นเป็นผลงาน โดยพิจารณาจากการใช้พื้นที่ว่างในรูปภาพที่มีความสัมพันธ์ หรือมีความหมายต่อเด็ก และความนิยมในการแสดงออกของเด็กที่ลุ่ม่า ลือม รวมทั้งการทำงานที่มีความสัมพันธ์กันตลอดเนื้อเรื่องและมีเนื้อหาที่สัมพันธ์กับสติปัญญา อารมณ์และเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ของเด็ก ((Lowenfeld 1957: 44-48, 60)

3. การอบรมเลี้ยงดูเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูเด็กในสถาบันครอบครัวมีความสำคัญต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพของเด็กไม่ว่าจะเป็นไปโดยเจตนา หรือไม่ก็ตาม วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ใช้จะมีผลต่อบุคลิกภาพทางกาย ทางจิตใจ และพฤติกรรมของเด็ก การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทยอาจจะมีวิธีการที่แตกต่างกันไปหลายประการและเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วพอจะประมวลได้ว่าในครอบครัวนั้น ๆ ใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเน้นไปทางใด งานวิจัยนี้จะพิจารณาวิธีการเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่มีแนวโน้มไปในลักษณะการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หรือการใช้เหตุผล แบบลงโทษ หรือเข้มงวด กวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หรือไม่เอาใจใส่ซึ่งการอบรมทั้ง 3 แบบนี้ เป็นลักษณะที่พบอยู่ทั่วไป ในสังคมไทย ซึ่งใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาความสามารถทางศิลปะของเด็ก (ที่ได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูต่างกันตามเกณฑ์ดังกล่าว)

3.1 ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดู คือ วิธีการที่ผู้ปกครองหรือพ่อแม่เด็กปฏิบัติต่อเด็ก และเรียกร้องให้เด็กปฏิบัติต่อตนและผู้อื่น เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็ก และผู้ปกครอง อันเป็นหนทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษตวามกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้ นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูทำให้เด็กได้เลียนแบบพฤติกรรมของผู้

เลี้ยงดูอีกด้วย (ดวงเดือน พันธมนาริน และเพ็ญแข ประสนบัลฉนิก 2520:24) ดังนั้นพ่อแม่หรือบุคคลที่เลี้ยงดูเด็กจึงเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างแบบแผนหรือลักษณะ บุคลิกภาพให้แก่เด็กดังที่ ฟรอยด์ (Freud อ้างถึง ในนิตยสาร คักต์วูดม 2523:44) เจ้าของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ได้กล่าวถึงพัฒนาการบุคลิกภาพของเด็กว่าจะพัฒนาขึ้นในช่วงห้าปีแรกของชีวิต หลังจากนั้นเป็นเพียงการเพิ่มพูนรายละเอียดปลีกย่อยจากโครงสร้างพื้นฐานเดิม

3.2 ประเภทของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย อาจจำแนกออกได้เป็น 3 แบบคือ

3.2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (แบบใช้เหตุผล) เป็นลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ปกครองหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจและการแสดงอารมณ์เกรี้ยวกราดและลงโทษเมื่อเด็กกระทำพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แต่จะพูดตักเตือนเด็กให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตลอดจนให้รางวัลและลงโทษโดยสม่ำเสมอและมีปริมาณเหมาะสมกับการกระทำของเด็ก และอธิบายให้เด็กเข้าใจเหตุผลถึงการส่งเสริมหรือขัดขวางพฤติกรรมนั้น ๆ ของเด็ก โดยชี้แนะให้เด็กทราบว่า ผลของการกระทำของเด็กนั้นมีผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น หรือทำให้เกิดผลดีผลเสียอย่างไรบ้าง การให้เหตุผลดังกล่าว เป็นการสร้างหลักกฎเกณฑ์ และแนวปฏิบัติให้เด็กประพฤติตนตามที่สังคมยอมรับ จากการที่อบรมโดยใช้เหตุผลแทนการใช้อำนาจข่มขู่เด็กจะรู้สึกว่าผู้เลี้ยงดูมีความรักและความหวังดี เมื่อเป็นเช่นนี้ เด็กก็พร้อมที่จะกระทำตามและงดเว้นการประพฤติดีเพราะแน่ใจว่าเหตุผลเหล่านั้นเป็นไป เพื่อประโยชน์ของตนเองทั้งสิ้น การอบรมเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลนี้ มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการในด้านความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของเด็กโดยตรง ในด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมมีผลการวิจัยที่พบว่า ผู้ได้รับการเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลและการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสันนับสนุนจะเป็นผู้ที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูง และมีการควบคุมตนเองสูง (ดวงเดือน พันธมนารินและเพ็ญแข ประสนบัลฉนิก 2520:24)

จากผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะทำให้เด็กพัฒนาพฤติกรรมต่าง ๆ ไปในแนวทางที่ดีและมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคม ไม่ก่อปัญหาทางอาชญากรรม ไม่เป็นผู้ติดยาหรือเป็นผู้ใช้ยาเสพติดเสื่อม เป็นต้น จากผลงานวิจัยพอจะทราบอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู ที่มีต่อพฤติกรรมของเด็ก ดังนี้

ซายมอนด์ (Symond 1939 อ้างถึงใน วารสาร ม่วงสุวรรณ 2517:10) พบว่าลูกที่พ่อแม่ยอมรับจะมีเพื่อนฝูงรักใคร่และชอบสังคม เองโลกในแง่ดี ปรับตัวได้ดี

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเฮิร์ลอค (Hurlock 1964:661) ว่าพ่อแม่ที่ยอมรับเด็กให้ความรักความสนใจ สร้างความอบอุ่น และให้ความสำคัญแก่เด็ก จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมข้อดี มีอารมณ์มั่นคง ระวังและสามารถเผชิญชีวิตด้วยความมั่นใจ

บอลด์วิน (Baldwin 1948: 127-136) สัมภาษณ์พ่อแม่ของเด็กอายุ 4 ขวบจำนวน 67 คน ปรากฏว่าพ่อแม่ที่ปกครองเด็กแบบประชาธิปไตยทำให้เด็กมีลักษณะเป็นผู้นำ กล้าแสดงออก อยากรู้อยากเห็น สอดคล้องกับงานวิจัยของมัสเสน (Mussen 1963 อ้างถึงในวิกรม กมลสุโกศล 2518:11) ที่ศึกษาพฤติกรรมของเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย พบว่าเด็กจะมีความอยากรู้อยากเห็น ชอบแสดงความคิดเห็น ชอบการแข่งขัน และมีความคิดสร้างสรรค์มากกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมแบบอื่น ๆ

ทิน แพเพอร์ (2517:67) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 283 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และจากงานวิจัยของ วิมล เกตุขำ (2515:77) ซึ่งได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความคิดสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 276 คน พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก ความอบอุ่น และการให้คำแนะนำชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ อันมีบรรยากาศแบบประชาธิปไตยมีแนวโน้มจะทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์

สมพงษ์ ตีรพัฒน์ (2517 อ้างถึงใน จำลอง ริละชาติ 2522:25) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่อมั่นในตนเองและความรู้สึกรับผิดชอบ ตัวอย่างประชากรเป็นฝ่ายและหญิงจำนวน 180 คน ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่าแบบเข้มงวดกวดขัน และบอลด์วิน

(Baldwin 1948:285-90) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก 3 แบบคือ แบบประชาธิปไตย การให้การยอมรับ และตามใจ โดยการสัมภาษณ์พ่อแม่ 220 ครอบครัว ตามแบบสัมภาษณ์ของเฟลส์ (Fels Parental Behavior Rating Scale) พบว่าลูกที่พ่อแม่ยอมรับจะมีพัฒนาการ ด้านความรับผิดชอบสูง

เพค (Peck 1958 อ้างถึงใน วารินทร์ ม่วงสุวรรณ 2517:11) ได้ศึกษาผลของการฝึกวินัยต่อพัฒนาการความรู้สึกรับผิดชอบในตัวเด็ก ด้วยการสังเกตพฤติกรรมของ

พ่อแม่ ปรากฏว่า พ่อแม่ที่ไว้วางใจกันและให้ความรักและฝึกวินัยอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เด็กมีความรู้สึกรับผิดชอบสูง

จากผลการวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแสดงว่า บิดา มารดา หรือ ผู้เลี้ยงดูเด็กแบบประชาธิปไตยจะทำให้เด็กมีอารมณ์ที่มั่นคง ร่าเริงและมีความอยาก رؤอยากเห็น ชอบแสดงความคิดเห็น ชอบการแข่งขันและมีความคิดสร้างสรรค์

3.2.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หรือการอบรมเลี้ยงดูแบบ

ลงโทษ เป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาเข้มงวดกวดขัน ในพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็ก และควบคุมอย่างใกล้ชิด เด็กไม่มีอิสระเป็นตัวของตัวเอง ไม่มีโอกาสตัดสินใจ บิดามารดาจะควบคุมออกคำสั่งให้บุตรปฏิบัติตามจนกระทั่งเด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีอิสระ ต้องตกอยู่ภายใต้กฎข้อบังคับ และระเบียบต่าง ๆ เด็กจะเกิดความอึดอัดใจ เพราะไม่มีอิสระที่จะทำสิ่งที่ต้องการ บิดามารดามักจะลงโทษเด็ก เพื่อปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ผู้เลี้ยงดูจะบังคับให้เด็กทำตามที่ผู้เลี้ยงดูเห็นชอบด้วยการตรวจตราอยู่เฉยๆ เมื่อเด็กไม่ปฏิบัติตามก็ลงโทษเด็ก หรือบางทีก็ใช้กฎระเบียบเคร่งครัดเกินความจำเป็น เช่น ให้เชื่อฟังอย่างไรเหตุผลหรือโต้เถียงไม่ได้ ทำให้เด็กโตแต่ยังไม่กล้าแสดงออกหรือแสดงออกจนเกินขอบเขตใ้การควบคุมเลยก็เดียว เช่น กรณีเด็กมีปัญหาทางอารมณ์ หรือ พวกหนีเตลิดออกจากบ้าน พวกนี้มักถูกควบคุมจากกฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไป การแสดงอารมณ์ออกมาและการหนีออกจากบ้านจึงเป็นทางออกของเด็กอีกอย่างหนึ่ง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ 2527:29)

การอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบเข้มงวดกวดขัน ซึ่งบิดามารดามักจะใช้วิธีการควบคุม หรือการลงโทษอย่างรุนแรง สม่ำเสมอ และเน้นเด็กให้เชื่อฟังและทำตามคำสั่งของตนโดยที่บิดามารดาไม่ได้ชี้แจงเหตุผล หรือคำนึงถึงความรู้สึกของบุตร จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมตามที่ปรากฏในงานวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

จากการศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบเข้มงวดกวดขัน แรดเก้ (Radke 1946 อ้างถึงใน คำทอง รัชชาติ 2522:16) พบว่าเด็กจะมีสภาพอารมณ์ที่ไม่มั่นคง วิตกกังวล และชอบแบน (Shoban 1950:148) พบว่าพฤติกรรมกรรมการอบรมเลี้ยงดูที่เข้มงวดกวดขันเด็กมากเกินไป จะทำให้เด็กเกิดความหงุดหงิดและความสับสนใจ ซึ่งความสับสนใจนี้มีความสัมพันธ์กับการก้าวร้าว

อดอร์โน และผู้ร่วมงาน (Adorno, et al. อ้างถึงใน เรืองรัตน์ บัญญาขง 2526:22) พบว่าครอบครัวที่มีลักษณะอำนาจนิยม ทำให้เด็กมีลักษณะอำนาจนิยมด้วย กล่าวคือ ผู้เลี้ยงดูเด็ก มักจะใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรง และมีความเข้มงวดกวดขันในพฤติกรรมของเด็ก หรือลักษณะโครงสร้างของครอบครัว ที่มีลักษณะอำนาจนิยมจะก่อให้เกิดแนวโน้มว่า เด็กจะมีลักษณะอำนาจนิยมเช่นกัน ทั้งนี้เพราะเด็กจะมีความไม่พอใจและจะพัฒนาจิตใจที่ไม่เป็นมิตรกับใคร ๆ แต่ไม่สามารถแสดงออกได้ เมื่ออยู่ในบ้าน จึงไปแสดงออกในกลุ่มที่ต่อบอกว่าตนแทน บุคลิกภาพแบบอำนาจนิยมในตัวเด็กนี้ มักจะก่อให้เกิดความไม่มั่นคงและทำให้เด็กต้องพึ่งพาบิดา มารดาสูง เด็กจะกลัวบิดา มารดา และมีจิตใจสำนึกที่เป็นศัตรูกับผู้เลี้ยงดู ลักษณะดังกล่าวจะมีผลทำให้เด็กโกรธง่ายมีความกลัว และอารมณ์ไม่มั่นคง ซึ่งจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าวต่อกลุ่มที่ไม่มีอำนาจ

จากการศึกษาของ เกลค และ เกลค (Glueck and Glueck อ้างถึงใน บุปผา ผ่องแผ้ว 2523:19) เกี่ยวกับพฤติกรรมที่บิดา มารดา ตั้งกฎข้อบังคับอย่างเข้มงวดให้บุตรประพฤติปฏิบัติตามโดยไม่มีคำมึงถึงความต้องการและระดับวุฒิภาวะของบุตร บุตรจะเติบโตเป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก ไม่เข้าใจว่าตนเองจะต้องปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความคาดหวังของบิดามารดา และเมื่อจะต้องแก้ปัญหาซึ่งจะทำไม่ได้ และจากการวิจัยของ ละม้ายมาศ ศรพิพัฒน์ และจรรยา สุวรรณรัตน์ (2510:87-91) แห่งสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้า เรื่อง เด็ก ซึ่งได้ศึกษาอิทธิพลของสังคมที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็ก พบว่า บิดา มารดามุ่งหวังอย่างปึงที่จะให้ลูกแสดงความสามารถ เชื้อพียงผู้ใหญ่ ทำตามคำสั่ง และความต้องการของพ่อแม่ วิธีการอบรมแบบนี้จะมีผลต่อผู้ใหญ่คือ ได้รับความละควกลบยในการอบรมเด็ก เป็นการรักษาสัมพันธภาพระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ไว้ได้ ทำให้เด็กมีความเกรงใจผู้อื่น แต่มีผลเสียต่อเด็กคือ เด็กจะไม่มี ความเป็นตัวของตัวเอง ขาดความกระตือรือร้นและขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชายมอนต์ลี (Symonds อ้างถึงใน Monroe 1952 อ้างถึงในวีกรรม กมลสุโกศล 2518:10) ที่พบว่าบิดามารดาที่ใช้อำนาจกับบุตรจะทำให้บุตรเป็นคนอยู่ในระเบียบแบบแผน หัวอ่อน มีการเชื้อพียงสูง เข้ากับผู้ใหญ่ได้ แต่ขาดความคิดริเริ่ม

จากการศึกษาของเดวสัน (Dawson 1967 : 115-125) เรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีผลต่อกระบวนการรับรู้ของเด็ก โดยการเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคลจากกลุ่มตัวอย่างของชน 2 เผ่า ในประเทศเซียร์รา ลีโอนี่ (Sierra Leone) คือ เผ่า

เทมเน (Temne) ซึ่งมีการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด (strict) มากกว่าเผ่าเมนเด (Mende) ผลการศึกษาสรุปได้ว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดยัน ส่วนใหญ่ให้เหตุผลไม่กว้างขวางและเป็นสาเหตุให้เด็กมีการรับรู้ขึ้นอยู่กับสภาพรอบข้าง (field dependent perceptual style) มากกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบไม่เข้มงวดกวดยัน เพราะการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดยันทำให้เด็กมีความคิดในวงแคบและไม่สนใจในการไขเหตุผล เนื่องจากไม่ได้รับการฝึก และส่งเสริม

สำหรับในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นั้นได้มีผู้ศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้คือ

จากการศึกษาของ เทอร์แมน (Terman 1954 อ้างถึงใน วรรณงาม รุ่งพิสุทธิ์พงษ์ 2522 : 15) ได้ศึกษาความคิดริเริ่มของเด็ก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความคิดริเริ่มสูงและต่ำ ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มที่มีความคิดริเริ่มต่ำมาจากครอบครัวที่เข้มงวด เด็กมักจะมีอารมณ์ที่ขัดแย้งไม่มีอิสระเท่ากับกลุ่มที่มีความคิดริเริ่มสูง

วันเพ็ญ อายุการ (2512 : 90, 98) ได้ศึกษาวัยรุ่นชายและหญิงในจังหวัดธนบุรี จำนวน 307 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กมาก โดยเฉพาะการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครู ถ้าเข้มงวดกวดยันเรื่องระเบียบวินัยมากจะมีผลทำให้เด็กคอยทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ขาดความริเริ่มและไม่มีลักษณะเป็นผู้นำ และจากการศึกษาของเฮอรัลด์ (Herlock 1955 อ้างถึงใน อารมณี ทักชิต 2526 : 11) ปรากฏว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบอิตาเลียน หรือแบบเข้มงวดกวดยัน มีผลทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และขาดความคิดริเริ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไทพอร์ย์ เครือแก้ว (2506 อ้างถึงใน ชัยवाल พรรดาวิทย 2524 : 18) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา แบบควบคุมเพื่อให้เกิดเป็นคนหัวอ่อน ทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ มีผลทำให้บุตรไม่เป็นตัวของตัวเอง ขาดความกระตือรือร้น ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ประสาร ทิพย์ธารา (2521 อ้างถึงใน บุญผา เผือกม่วง 2523: 17-18) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบต่าง ๆ ว่า วิธีการที่บิดามารดาใช้อำนาจสิทธิ์ขาดหรือเป็นคนเจ้าระเบียบไม่ยอมให้ลูกทำอะไรตามใจชอบ จะมีผลทำให้เด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง ขาดความเชื่อมั่นและความคิดสร้างสรรค์ต่าง ๆ จะอยู่ในวงแคบ

จากการศึกษาของ สุ่มาน ก้าเนต (2520 : 99-100) เรื่องการ

อบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีผลต่อการปรับตัวของเด็ก ตัวอย่างประการเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ทั้งชายและหญิง จำนวน 271 คน ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันปรับตัวไม่ดีเท่ากับเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

การวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงว่า การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กแบบเข้มงวดกวดขันทำให้เด็กไม่สามารถปรับตัวให้เหมาะสม มีสภาพอารมณ์ที่ไม่มั่นคง วิตกกังวลและก้าวร้าว นอกจากนี้ การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันยังมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกคือ เด็กจะขาดความกระตือรือร้น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น มักจะเชื่อฟังทำตามผู้ใหญ่ หัวอ่อน ชอบทำตามแบบแผน ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และไม่มีลักษณะเป็นผู้เฒ่า นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าครอบครัวที่มีลักษณะการปกครองแบบอำนาจนิยมทำให้เด็กมีลักษณะอำนาจนิยมและก้าวร้าวผู้อื่นที่ด้อยกว่าตนอีกด้วย

3.2.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย คือการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูไม่สนใจที่จะอบรมสั่งสอนเด็ก ปล่อยให้เด็กมีอิสระมากเกินไป ปล่อยให้เด็กทำอะไรตามชอบใจ ไม่เคยชี้แนวทางที่ถูกต้องให้ มีผลทำให้เด็กขาดเหตุผล ไม่เชื่อฟังใคร และมักมีอาการฉุนเฉียว โกรธง่าย ก้าวร้าว เด็กประเภทนี้มักมีบิดามารดาหาเข้ากินค่ำ หรือครอบครัวที่มีลูกมากจนไม่มีเวลาดูแลลูกได้ทั่วถึง แต่ก็มีบางส่วนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี แต่พ่อแม่ไม่มีเวลาให้แก่บุตรตนเอง เด็กประเภทนี้มักพบได้เสมอตามศาลคดีเด็กและเยาวชน หรือสถานกักกันเด็ก

เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมักจะมีอาการเชิงซึม ไม่สามารถปรับตัวได้ คือเริ่มกระวนกระวายใจอยู่เสมอ มักจะก้าวร้าวและระรานผู้อื่น มีเจตคติที่ไม่ดีต่อบิดามารดา บางครั้งถึงกับเกลียดชังบิดามารดา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ 2527:263)

นักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ปรากฏว่ามีผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กหลายประการดังนี้

เบรคเคนริดจ์และวินเซนต์ (Breckenridge and Vincent 1966:143) ได้กล่าวถึงการศึกษาของบรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner) ว่าวิธีการที่บิดามารดาอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยปล่อยปละละเลยมากเกินไป และไม่เอาใจใส่ ไม่แนะนำช่วยเหลือเมื่อเด็กมีปัญหา จะผลทำให้เด็กไม่รู้จักประมาณในการทำสิ่งต่าง ๆ บางครั้งกระทำจนเกินขอบเขตและไม่รู้จักควบคุมตนเอง มีความคิดเกี่ยวกับตนเองต่ำ และในที่สุดจะกลายเป็นคน

มองโลกในแง่ร้าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วอลเบิร์ก (Wolberg อ้างถึงในบัณฑิตา กักคิอุตม 2523:5) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ปรากฏว่า เด็กที่ถูกบิดามารดาปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้ง ไม่ได้รับความรักไม่เป็นที่ต้องการและไม่ได้รับการยอมรับจากบิดามารดา มักจะเห็นว่าทุกสิ่งรอบตัวเป็นอันตรายสำหรับตน และยังมีความรู้สึกเหงาหงอย โดดเดี่ยว และเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่มักจะมีปัญหาที่จะรักผู้อื่นและไม่เคยเรียนรู้ที่จะรับความรักจากคนใกล้ชิด และยิ่งผู้เลี้ยงดูละเลย ไม่ให้ความรักความสนใจมาก ๆ แล้ว เด็กจะมีนิสัยและทัศนคติต่อต้านผู้อื่น อาจจะมีลักษณะ ขัดขืน ดื้อรั้นที่แฉ่ง ๆ ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และขอบเขตของสังคม ที่วางไว้ มีความวุ่นวายทางอารมณ์หรือมี อารมณ์สับสนสูง อาจมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การโกหก ลักขโมย หรือกระทำผิดต่าง ๆ และจากการวิจัยของ วิกกรม กมลสุโกศล (2518: 100) ซึ่งได้ศึกษานักเรียน มศ.3 ชาย หญิง จากโรงเรียน แห่งหนึ่งในต่างจังหวัด จำนวน 472 คน ปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่ รายงานว่าตนได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (71%) นอกนั้นถูกเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและคุ้มครองเป็นจำนวนพอ ๆ กัน (14%) และนักเรียนที่รายงานว่ตนได้รับการเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งและคุ้มครอง มีความวิตกกังวลมากกว่าพวกที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และจากการศึกษาของลูกันญา เลียงใส (2521 อ้างถึงในดวงเดือน พันธมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ฉัตร 2529: 54-58) ที่ได้ศึกษานักเรียนมัธยมตอนปลายในกรุงเทพฯ จากโรงเรียน 6 แห่ง จำนวน 375 คน ปรากฏว่าวัยรุ่นที่รายงานว่ตนไม่ได้รับความอบอุ่นจากครอบครัวมีความวิตกกังวลด้านส่วนตัว ด้านครอบครัว ด้านการเรียนและอาชีพมากกว่าวัยรุ่นที่รายงานว่ตนได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว ความแตกต่างในความวิตกกังวลของสองกลุ่มนี้เด่นชัดมาก

จากการศึกษาของ ซายมอนดีลี (Symonds อ้างถึงในฉัตรา เผ่าทรัพย์ 2520:14-15) ปรากฏว่การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่ทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่บุตร จะมีผลทำให้บุตรมีลักษณะเป็นคนก้าวร้าว เหม็นคนอื่นเป็นศัตรู หมิ่นโรงเรียนบ่อย ๆ พุดต และ ลักเล็กขโมยน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ซิมมอน (Simmon 1970 อ้างถึงในวรรณงาม รุ่งพิสุทธิพงษ์ 2522:16) ที่ได้ศึกษาพบว่การอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบปล่อยปละละเลย มีผลทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของทัตพงษ์ สุณาภินิจ (2517:22) เรื่องการศึกษาประวัติของเด็กที่ไค้กระทำความผิด ปรากฏว่ เด็กส่วนใหญ่ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย บิดามารดาไม่กังวลกับความประพฤติตั้งแต่เล็กมา เด็กและเยาวชนมิได้เรียนหนังสือหรือประกอบ

อาชีพให้เป็นกิจลักษณะ มีเวลาว่างมากจึงชอบเที่ยวเตร่ คบเพื่อนไม่ตี ไข่เงินไม่เพียบ ไม่ประมาณตน ติดยาเสพติดหรืออบายมุข ซึ่งพระภิกษุจารย์ ปานสันทร (อ้างถึงใน วารินทร์ ม่วงสุวรรณ 2517:15) กล่าวว่า สาเหตุที่คนติดยาเสพติดนั้นมีอยู่หลายประเภท แต่สาเหตุหนึ่งนั้นมาจากปัญหาเกี่ยวกับผู้ปกครองไม่เอาใจใส่ ปล่อยปละละเลยบุตร ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง ไม่มีใครสนใจ จึงพยายามเรียกร้องความสนใจด้วยวิธีการ แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และเห็นคนอื่นเป็นศัตรู

ประสาร ทิพย์ธารา (2521 อ้างถึงในบุปผา ฝือก่อง 2523: 17-18) ศึกษาพบว่าการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาที่ตามใจบุตร หรือปล่อยตามเรื่อง จะมีผลให้เด็กมีพฤติกรรมที่ขาดแนวทางในการดำเนินชีวิตและการกระทำ ไม่รู้สึกผิดและไม่รู้สึกคุณค่าของตนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์ (2528 อ้างถึงในชัชวาล พรธาดารักษ์ 2524:17) ที่ศึกษา พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยของบิดา มารดา จะทำให้บุตรไม่มีระเบียบวินัยและต่อต้านผู้อื่น

โกลด์ฟาร์บ (Goldfarb อ้างถึงใน Mussen 1963:69-71) ได้เปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กกำพร้า 2 กลุ่ม ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันในช่วงอายุ 3 ปี แรก กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง เด็กกลุ่มแรกได้รับความรัก ความเอาใจใส่จากคนเลี้ยง เช่นเด็กหัว ๆ ไป ส่วนเด็กกลุ่มทดลองเป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้งปล่อยให้อยู่ในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า ซึ่งขาดการเอาใจใส่จากผู้เลี้ยงดูอย่างเพียงพอเป็นระยะเวลา 3 ปี ต่อจากนั้นจึงนำมาเลี้ยงในบ้าน เช่นเดียวกับกลุ่มควบคุม ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเด็กทั้งสองกลุ่มโตขึ้นจนมีอายุ 12 ปี จะมีความแตกต่างทางพัฒนาการด้านบุคลิกภาพและความคิด เด็กที่ขาดความรักความอบอุ่นจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาช้า โดยเฉพาะเรื่องการให้เหตุผล การคิดทางนามธรรม ตลอดจนภาษา และยังมีบุคลิกภาพเป็นคนก้าวร้าว ขาดการควบคุมตนเอง ปรับตัวไม่ดี ต้องพึ่งพาผู้อื่นตลอดเวลา และจากการวิจัยของ สมาน กัวเนต (2520:35) พบว่าการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาแบบปล่อยปละละเลย มีผลต่อการปรับตัวของเด็กน้อยกว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประยา ธิปไตย

ถวิล ธาราโกชน์ (2520 : อ้างถึงในจำลอง รัชชาติ 2522: 27) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดู และผลสัมฤทธิ์ วิชาคณิตศาสตร์ที่มีผลต่อพัฒนาการ การคิดหาเหตุผลเชิงตรรกวิทยา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีความสามารถในการคิดหาเหตุผล ต่ำกว่าพวกที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่มากเกินไป

ดนัย จามมานะ (2518:46) ได้ศึกษาพบว่า เด็กที่ได้รับการอบรมเสียงดูแบบปล่อยปละละเลย มีความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้ อยากเห็น และแรงจูงใจไม่สมบูรณ์ น้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเสียงดูแบบเอาใจใส่มากเกินไป และจากการศึกษาของมอนเตสซอร์ (Montessori 1970 อ้างถึงใน มนตชัย คมสาคร 2522:22) เรื่องพฤติกรรมของเด็กที่ขาดประสบการณ์ทางด้านการศึกษา และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น เด็กในแหล่งเสื่อมโทรมที่พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่และขาดสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์จะเสริมสร้างสติปัญญาเพราะผู้ปกครองบางคน จึงต้องพะวงอยู่กับการหาเลี้ยงชีพทำให้ไม่สามารถให้การอบรมเสียงดูเด็ก และขาดความรู้เกี่ยวกับการอบรมเสียงดูให้ถูกวิธี เด็กพวกนี้จะมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาต่ำกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป ซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าหรือได้รับการอบรมเสียงดูดีกว่า

ทิน แพเพเซอร์ (2517 อ้างถึงในจำลอง ริละชาติ 2522:16) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเสียงดูเด็กกับความคิดสร้างสรรค์ ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเสียงดูแบบปล่อยปละละเลยมีความคิดสร้างสรรค์น้อยกว่าแบบประชาธิปไตย และวีนิล เกตุขำ (2515 อ้างถึงในชัชวาล พรธาดาวิทย์ 2524:34) ศึกษาความสัมพันธ์ของการอบรมเสียงดูกับความคิดสร้างสรรค์ ปรากฏว่า การอบรมเสียงดูแบบลงโทษ ตามอารมณ์อย่างไม่มีเหตุผล ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการอบรมเสียงดูแบบปล่อยปละละเลย มีความสัมพันธ์ทางลบกับความคิดสร้างสรรค์อย่างเห็นได้ชัด

จากผลการวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงว่าวิธีการอบรมเสียงดูของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยปละละเลยจะทำให้เด็กมีการปรับตัวไม่ดีคือ ไม่รู้จักการควบคุมตนเอง และไม่รู้จักประมาณในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ขาดวินัย มีความคิดเกี่ยวกับตนเองต่ำ เกรง เกรียด วิตกกังวล ไม่ชอบสมาคม โดดเดี่ยวและมองโลกในแง่ร้าย นอกจากนี้เด็กพวกนี้จะมีพฤติกรรมต่อต้านสังคมและผู้อื่น แสดงความก้าวร้าวและกระทำผิดต่าง ๆ เช่น สกปรก เลิกขโมย น้อย คิดขลาด เป็นต้น และยังส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือ เด็กจะไม่รู้จักคิด สติปัญญาต่ำกว่าเด็กทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะในด้านการใช้เหตุผล การคิดแบบนามธรรมและการใช้ภาษา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์น้อยกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเสียงดูแบบอื่น ๆ

3.3 แนวทางการอบรมเสียงดูเด็ก

การอบรมเสียงดูเด็กนั้นย่อมมีวิธีการที่แตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิสงและประสบการณ์ ความรู้ และความเชื่อที่ยึดปฏิบัติของผู้เลี้ยงดู จากการศึกษาวิธีการอบรม

เลี้ยงดูเด็กจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางที่ควรปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ดังนี้

1. บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรพยายามตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็กและแนะแนวทางเพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา จัดสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมความเจริญเติบโต เช่น จัดหาอุปกรณ์การเล่นหรือหนังสือนิทานพาไปชมภาพยนตร์ ที่เหมาะสมกับวัย จัดสถานที่ที่ปลอดภัยให้เด็กได้เล่นและทำกิจกรรมกลางแจ้งต่าง ๆ (กรมการฝึกหัดครู 2519 : 22, อารี รังสินนท์ 2527 : 126-129)
2. บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรฝึกวินัยและความรับผิดชอบที่เหมาะสมกับวัยของเด็กและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว เช่นในวัยเด็กให้รู้จักช่วยเหลือตนเองโดยผู้ปกครองเป็นผู้ร่วมวางแผนทางไว้คร่าว ๆ แล้วขอความเห็นร่วมกับเด็ก ฝึกให้เด็กทำงานด้วยตนเองแล้วหมั่นสอบถามและติดตามผล นอกจากนี้ยังควรปลูกฝังระเบียบวินัย วินัยที่ดีจะต้องมีความสมดุลระหว่างความร่วมมือรับผิดชอบ กับความเป็นตัวของตัวเองและความเป็นอิสระในความคิด อารมณ์ของเด็ก นั่นคือ วินัยจะต้องยืดหยุ่นได้ตามสมควร แต่ต้องคงเส้นคงวา วินัยที่ควรปลูกฝังคือวินัยในตนเอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2527:322)
3. บิดามารดาต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก เด็กจะเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นแบบในครอบครัวโดยเฉพาะบิดามารดาจะเป็นตัวแบบที่สำคัญที่จะช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง เช่น ไม่ควรทะเลาะกันต่อหน้าบุตร หรือไม่ควรเล่นอับอายมุขทั้งปวง เป็นต้น (Hurlock 1956 อ้างถึงใน ปัทมिता คักดีอุตม 2523:24)
4. บิดามารดาควรรับผิดชอบร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูบุตร เช่น มีการวางแผนร่วมกัน ร่วมกันคิด ตลอดจนหาวิธีการปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้สอดคล้องกัน เช่นในเรื่องการศึกษาของบุตร การคัดเลือกการที่ส่งเสริมการแสดงออกของบุตร การวางมาตรฐานความประพฤติ ฯลฯ เพื่อให้ได้แนวทางและวิธีปฏิบัติที่เกิดผลดีและความสำเร็จแก่บุตร เมื่อบรรลุจุดหมายบิดามารดาก็เกิดความภาคภูมิใจ แต่ถ้าผิดพลาดจะรู้สึกเห็นอกเห็นใจกัน ในขณะที่เดียวกันก็ยินดีและเต็มใจหาทางช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นและหมดไปในที่ลุด ทุกคนในครอบครัวก็จะมีความสุข (อารี รังสินนท์ 2527:124)
5. บิดามารดาควรให้ความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่ สันใจในพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุตรอย่างเพียงพอ เพื่อสร้างความรู้สึกมั่นคงทางอารมณ์ให้แก่เด็ก เช่น บิดามารดา

ควรตอบสนองความต้องการของบุตร แต่ถ้าจะปฏิเสธก็ควรอธิบายชี้แจงให้บุตรเข้าใจถึงเหตุผลอันแท้จริง คอยซักถามหรือสนทนากับบุตรหรือแสดงความเห็นใจเมื่อเขามีปัญหา เป็นต้น (อาร์ รังสินันท์ 2527:125)

6. สำหรับผู้ปกครองที่อบรมเลี้ยงดูบุตรแบบเข้มงวดกวดขันควรจะได้ฝึกความเป็นอิสระ และความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อช่วยให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เข้มแข็ง และมีความมั่นใจในตนเองเช่น ฝึกให้ลูกรู้จักใช้ความสามารถของตนเองให้มากที่สุด เพราะถ้าเด็กได้ฝึกการช่วยเหลือตนเองตามวัยจะทำให้เขามีความมั่นใจที่จะทำงานให้สำเร็จด้วยตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะที่ดีของการส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะอีกด้วย นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมการเล่นอย่างอิสระกับเพื่อนวัยเดียวกัน เช่น กีฬา การเขียนภาพระบายสี เกม ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยพัฒนากาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาของเด็กเพราะการที่เด็กได้พบและปะทะกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ทำให้เขารู้จักจำ สังเกตและเปรียบเทียบ รู้เหตุผลพอควร คิดเป็นและเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2527:29)

7. การลงโทษบุตร บิดามารดาไม่ควรกระทำไปตามอารมณ์ แต่ควรลงโทษอย่างเหมาะสมด้วยความรักและความหวังดี การลงโทษควรปฏิบัติให้เหมาะสมกับวัย และเหมาะสมกับความผิด ควรลงโทษทันที เมื่อเขาทำผิดและไม่ควรรุนแรง ไม่ควรกักขังหรือใช้สิ่งของขว้างปาเด็ก เพราะจะทำให้ร้ายจิตใจของเด็ก (สันโททัย กสิบเมฆ 2527:27; สนิตนา หมู่ผึ้ง 2522:43)

8. การให้คำยกย่องชมเชย บิดามารดาควรยกย่องและชมเชยบุตรเมื่อทำงานสำเร็จเพื่อสร้างความภูมิใจและความมั่นใจในการกระทำของตนเอง บิดามารดาหรือผู้ปกครองมักจะไม่ชมเชยเมื่อบุตรกระทำความดี การับพฤติกรรมที่ดีจะช่วยให้พฤติกรรมนั้นมีความคงทนถาวรต่อไป (สุริยา หังศิริ 2524:48)

9. ในกรณีที่บุตรแสดงความก้าวร้าว บิดามารดาควรละมอบหมายงานให้รับผิดชอบตามความสามารถอย่าปล่อยให้มีความว่างและพยายามศึกษาลำเหตุของความก้าวร้าวและหาทางแก้ไข เช่น เด็กอาจจะชอบรังแกเพื่อน ขโมยของ ฯลฯ ลำเหตุอาจมาจากเด็กถูกบังคับให้ทำตามคำสั่งต่าง ๆ เมื่ออยู่บ้าน จึงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อผู้อื่นแกว่าเมื่อมีโอกาส (สุริยา หังศิริ 2524-2525:46)